

قال الله تعالى:

{ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا }

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Beyt Hakkında Şöyle
Buyurmuştur:

**"Allah sadece siz Ehl-i Beyt'ten tüm kötülükleri gidermek
ve sizi tertemiz kılmak ister."**

(Ahzâb / 33)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Sünnî ve Şii kaynaklarında Allah Resulü'nden (s.a.a) rivayet edilen çok sayıdaki hadis, bu ayetin Âl-i Abadan olan beş kişi hakkında nazil olduğunu, Ehl-i Beyt ifadesinin onlara has bir ifade olduğuna ve onların Muhammed (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (Allah'ın selamı onların üzerine olsun) olduğuna delalet etmektedir. Örnek olarak bk: Müsned-i Ahmed (h. 241), c.1, 331; c.4, s.107; c.6, s.292 ve 304; Sahih-i Müslim (h. 261), c.7, s.130; Sünen-i Tirmizî (h. 279), c.5, s.361 ve...; es-Sünenü'l-Kubra, Nesaî (303), c.5, s.108 ve 113; ez-Zeriyetu't-Tahireti'n-Nebeviyye, Dulabî (h.310), s.108, el-Müstedrek-u Ale's-Sahihayn, Hakim Nişaburî (h. 405), c.2, s.416; c.3, s.133, 146 ve 147; el-Burhan, Zerekşî (h.794), s.197; Fethu'l-Barî, Şerh-u Sahih-i Buharî, İbn Hacer Askalanî (h.852); c.7, s.104; Usul-i Kâfî, Kuleynî (h.328), c.1, s.287; el-İmamet-u ve't-Tebisiret-u İbn Babeveyh (h.329), s.47, h:29; Deaimu'l-İslam, Mağribî, (h.363), s.35 ve 37; el-Hisal, Şeyh Saduk (h.381), s.403 ve 550; el-Emalî, Tusî (h.460), h:438, 482, 783 ve yine aşağıdaki kaynaklarda bu ayetin tefsirine bakınız: Camiu'l-Beyan, Taberî (h.310); Ahkamu'l-Kur'an, Cessas (h.370); Esbabu'n-Nüzul, Vahidî (h.468); Zadu'l-Mesir, İbn Cevzî (h.597); el-Cami-u Li Ahkami'l-Kur'an, Kurtubî (h.671); Tefsir-i İbn Kesir, (h.774), Tefsir-i Sa'lebî (h.825); ed-Durru'l-Mensur, Siyutî (h.911); Fethu'l-Kadir, Şevkanî (h.1250); Tefsir-i Ayyaşî (h.320); Tefsir-i Kummî (h.329); Tefsir-i Fırat-ı Kufî (h.352), ulu'l-emir ayetinin altında; Mecmau'l-Beyan, Tabersî (h.560) ve çok sayıdaki diğer kaynaklar.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: |
إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ:
كِتَابَ اللَّهِ، وَ عِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي،
مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا
أَبَدًا، وَإِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى
يَرْدَا عَلَيَّ الْخَوْضَ.

(صحيح مسلم، ج ٧، ص ١٢٢، سنن دارمي، ج ٢، ص ٤٣٢، مسند احمد،
ج ٣، ص ١٤، ١٧، ٢٦، ٥٩، ج ٤، ص ٣٦٦، ٣٧١، ج ٥، ص ١٨٢، مستدرک
حاکم، ج ٣، ص ١٠٩، ١٤٨، ٥٣٣، و....)

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: “Ben sizin
aranızda iki paha biçilmez emanet bırakıyorum: –
Biri– Allah’ın kitabı ve –diğeri– itretim, Ehl-i
Beytim. Bu ikisine sımsıkı sarıldığınız müddetçe
asla sapmazsınız. Bu ikisi Kevser havuzunun
başında bana varıncaya kadar birbirinden
ayrılmazlar.

(Sahih-i Müslim, c.7, s.122; Sünen-i Daremi, c.2,
s.432; Müsned-i Ahmed, c.4, s.14, 17, 26, 59, c.4,
s.466, 471, c.5, s.182; Müstedrek-i Hakim, c.4, s.109,
148, 533 vs...)

Besmele Kur'an'ın bir
Parçasıdır

Besmele Kur'an'ın bir Parçasıdır

نام کتاب: فی رحاب اہل البیتؑ ج 15 جزئیة البسملة
من القرآن وحکمها فی الصلاة
تہیہ کنندہ: اداره ترجمہ مجمع جهانی اہل بیتؑ
مؤلف: گروه پژوهش
مترجم: جعفر بندي داريا
زبان ترجمہ: ترکی

Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı

Mütercim:
Cafer BEND/DERYA

Dünya Ehlibeyt (a.s) Kurultayı

BESMELE KUR'AN'IN BİR PARÇASIDIR

Yazan: Dünya Ehlibeyt Kurultayı Telif Heyeti

Çeviren: Cafer BENDİDERYA

Son Okur: Murtaza Turabi

Hazırlayan: Kültürel Yardımcılık, Tercüme Bürosu

Dizgi ve Mizanpaj: Derya

Baskı: Leyla

Baskı Sırası: 1. Baskı

Baskı Tarihi: 2010

Yayımlayan: Dünya Ehlibeyt Kurultayı

Tiraj: 3000

ISBN:

Site : www.ahl-ul-bayt.org

e-mail: info@ahl-ul-bayt.org

Baskı Hakları Yayıncıya Aittir

İÇİNDEKİLER

YAYINCININ ÖNSÖZ—9

BESMELE’NİN KUR’AN’IN BİR PARÇASI OLUŞU VE NAMAZDA HÜKMÜ—13

Besmele Her Surenin Ayetidir—13

“BESMELE”NİN KUR’AN’IN BİR PARÇASI OLUŞUNUN DELİLLERİ—16

1– Ehl-i Beyt Hadisleri—16

2– Ehl-i Sünnet Hadisleri—17

Birinci Rivayetin Cevabı—21

İkinci Rivayetin Cevabı—23

3– Müslümanların Davranışı—23

4– Tabiin ve Sahabe’nin Mushafları—24

*Ehl-i Sünnet’te Besmele’nin Surenin Bir Parçası Olduğunun
Mütevâtir Oluşu—24*

*“Besmele”nin Kur’an’ın Bir Cüzü Olduğunu Reddedenlerin
Delilleri ve Reddi—26*

Namazda “Besmele”yi Okumanın Farz Oluşu—29

Namazda ‘Besmele’yi Sesli Okumanın Farz Oluşu—35

Bu Olayda İhtilaf Kaynağı Muaviye’dir—40

*‘Besmele’ Konusundaki Rivayetlerin Arasındaki Çelişkinin
Kaynağı—42*

Muaviye’nin Beslemesiz Namazı—44

KONUNUN ÖZETİ—47

YAYINCININ ÖNSÖZ

İhtilaf insanların tabiatından kaynaklanan bir durumdur; Allah Teala güzel ihtilafların iman çerçevesinde kalmasını ister; işte bu nedenle şimdiye kadar ihtilafa düşen kişilerin tümünün kabul ettiği sabit bir ölçü yoktur. Oysa Allah Teala, insanlar ihtilaf ettikleri konuda müracaat etmeleri için Kur'an'ı indirdi.¹

Bu eşsiz hak dışında dünya işleri hiçbir şeyle yoluna girmez. Mutlak tevhid kuralı üzerine kurulan Kur'an-ı Kerim de bunu vurgulamaktadır. Daha sonra inhiraf ve sapmalar meydana gelmiş, hurafe ve efsaneler ortaya çıkmış, nihayet insanlar bu büyük kaynaktan uzaklaşmışlardır.

Buradan anlaşılıyor ki, insanlar heva ve heveslerine uyarak azgınlık ve dalaletle düşmeleri söz konusu olduğu için hak ve batıl konusunda hakem olamazlar.

Kur'an-ı Kerim nazil olmasına rağmen, heva ve hevesler insanları şuraya buraya çekmekte, tamahları, eğilimleri, korku ve dalaletler onları Kur'an'ın hükmünü kabullenmekten ve Kur'an'ın hükümlerine götürecek hakka müracaat etmekten alıkoymaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in apaçık nassına göre² insanları ihtilaf ve inada sürükleyen etken haddi aşmak ve azgınlıktır.

İhtilaf ve tefrikanın diğer bir nedeni ise cehalettir. Cahil, bilmediği şeyi âlimden sormalıdır. Nitekim Allah Teala şöyle buyuruyor: **"Bilmiyorsanız zikir ehline sorun."**³

İşte bu nedenle cahilin, aklın kabul ettiği ve akıl sahiplerinin

uyguladıkları bu ilkeyi çiğnemesi haddi aşmak, ihtilaf ve tefrikayı önleyecek apaçık kuralları ayaklar altına almaktır.

İslam, gerçekleri Kur'an-ı Kerim'e ve kendi nefsinden konuşmayan, konuştuğu her şey bir vahiy olan Resulullah'ın (s.a.a) sünnetine yansıyan Allah'ın ebedi dinidir.

Allah ve Resulü, Efendimizin hayatında olduğu gibi vefatından sonra da ümmetin ihtilafa düşeceğini biliyorlardı.

İşte bu nedenle Resulullah'tan (s.a.a) sonra ümmetin Allah Resulü'nü (s.a.a) izlemesi için Kur'an-ı Kerim onlar için bir meşale kılınmış, anlayıp tefsir edemedikleri konular için de onlara Ehl-i Beyt (a.s) sunulmuştur. Çünkü Ehl-i Beyt (a.s) her türlü çirkinlik ve kötülükten temiz tutulmuş, Kur'an-ı Kerim onların dedesi Muhammed Mustafa'ya (s.a.a) nazil olmuş, onlar da Kur'an'ı ondan almış, idrak ederek uygulamışlardır. Allah Teala onlara hiç kimseye vermediği bir şeyi vermiştir... Nitekim Resulullah (s.a.a) da meşhur Sekaleyn hadisinde onların kapsamlı merciliklerini vurgulamıştır. Böylece onlar da büyük bir gayretle Allah'ın dinini ve Kur'an-ı Kerim'i yanlış anlaşılma ve yanlış tefsir edilmekten korumaya çalışmış ve onun yüce anlamlarını insanlara anlatmak ve açıklamak yolunda çaba harcamışlardır. Böylece ümmetin mercii ve Müslümanların sığınağı olmuşlar, büyük bir sabırla zihinlerde oluşan soru ve şüpheleri gidermişlerdir. Onların bize ulaşan mirasları, kendilerine soru yöneltenlere ve onlarla konuşanlara karşı sergiledikleri güzel muamelelerini, güç ve derinliklerini ortaya koymaktadır; bu da onların ilmi merciliklerine delalet etmektedir.

Ehl-i Beyt (a.s) Mektebinin koruduğu ve izleyicilerinin yok olup gitmekten muhafaza ettikleri Ehl-i Beyt (a.s) mirası İslam öğretilerinin çeşitli dallarına yer veren kapsamlı bir okuldur. Bu okul asırlar boyunca bu berrak sudan almaya hazırlıklı kişiler yetiştirmiş, İslam ümmetine Resulullah'ın Ehl-i Beyt'ini (a.s)

1- Bakara, 213.

2- Bakara, 213.

3- Enbiyâ, 7; Nahl, 43.

izleyen büyük alimler sunmuş, yurt içi ve yurt dışından gelen çeşitli düşüncelere sağlam ve ikna edici cevaplar vererek şüphelerini yok etmiştir.

Dünya Ehl-i Beyt (a.s) Kurultayı, üzerine düşen sorumluluğu göz önünde bulundurup Ehl-i Beyt (a.s) çizgisi ve olanların yüce mektebini izleyerek risalet harimini savunmaya, çeşitli mezhep mensupları ve İslam düşmanlarının onun gerçeklerini gizleyip yok etmek amacıyla yönelttikleri tehditleri azimli bir şekilde defetmeye ve asırlar boyu onlara iyi bir şekilde karşı koymaya girişmiştir.

Bu konuda Ehl-i Beyt (a.s) Mektebi ulehasının kitaplarında yer alan tecrübeler gerçekten kendi alanında paha biçilmez bir değer taşımaktadırlar; çünkü bu tecrübeler akıl ve delile, çirkin taassup ve heveslerden arınmış bilimsel temellere dayanmaktadırlar; ayrıca selim fitrat, akıl ve mantığın ölçüleri doğrultusunda ulema ve düşünürlerle hitap etmektedir.

Dünya Ehl-i Beyt (a.s) Kurultayı, geçmiş asırlarda ve özellikle günümüzde İslam ve Müslümanlara karşı kin güden bazı çevrelerin internet kanalları vb. araçlarla gündeme getirdikleri şüphelere verdiği reddiye, soru-cevap ve tartışmalarla elde ettiği zengin tecrübeleriyle hakikate susamışlar için yeni bir çağ açmıştır. Bu doğrultuda her türlü çirkin davranıştan kaçınmaya özen göstermiş, akıl ve ruhların çok hızlı bir şekilde mükemmelleşmeye doğru gittiği bir asırda Ehl-i Beyt (a.s) Mektebinin bütün âleme sunduğu gerçeklerden gereğince yararlanılması için düşünürleri ve hakikat taliplerini harekete geçirmeyi azmetmiştir.

Burada şuna da değinmemiz gerekiyor ki, bu araştırma mecmuası Hüccetü'l-İslam Şeyh Ebulfazl İslamî'nin başkanlığında, ilim ve fazilet sahibi arkadaşlarının yardımıyla özel bir heyette hazırlanmıştır. Bu mecmuanın hazırlanmasında emeği geçen kişiler şunlardır: Seyyid Munzir Hekim, Şeyh

Abdulkerim Behbahanî, Seyyid Abdurrahim Musevî, Şeyh Abdülemir Sultanî, Şeyh Muhammed Eminî, Şeyh Muhammed Haşim Amilî, Seyyid Muhammed Rıza Âl-i Eyyub, Şeyh Ali Behramî, Hüseyin Salihî ve Azim Ukabî.

Bu mecmuada emeği geçen yukarıdaki kişilerle birlikte her biri bu araştırmadan bir bölümünü inceleyip değerli görüşlerini belirten ilim ve fazilet sahibi, araştırmacı Şeyh Muhammed Hadî Yusufî Garavî, Şeyh Caferu'l-Hadî, Üstad Sahib Abdulhamid'e ve bu eseri Türkçe'ye kazandıran sayın "Cafer Bendiderya"ya teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Arzu ve ümidimiz yüce Rabbimizin üzerimize bırakmış olduğu risaletin bir bölümünde yeterli çabayı harcamış olmaktır. O Rabbimizin ki, hak dini bütün dinlerden üstün kılmak için elçisini hidayet ve hak din üzere gönderdi. Şahid olarak Allah yeter.

**Dünya Ehl-i Beyt (a.s) Kurultayı
Kum**

BESMELE'NİN KUR'AN'IN BİR PARÇASI OLUŞU VE NAMAZDA HÜKMÜ

İslam mezhepleri arasındaki ihtilaf konularından biri de “besmele”nin Fatiha veya diğer surelerin bir ayeti olup olmadığıdır.

Bunu müteakiben namazda Fatiha ve sureyi okurken besmeleyi okumanın hükmü hakkında ihtilaf çıkmıştır; nitekim sesli mi sessiz mi okunması konusunda da ihtilaf vardır. Burada dört mezhebin birinci derecedeki kaynaklarına dayanarak bu meselenin özünü ve bununla ilgili olan ayrıntıları açıklayacağız.

Burada belki de okuyucularımızın varacağı en önemli sonuç, bu ihtilafın sahabeyle ve yine fıkıh, içtihat ve mezheplerle bir ilgisinin olmayışı, bunun, Muaviye'nin Peygamber efendimizin (s.a.a) sireti ve sahabenin ameline aykırı olarak İslam dininde icat ettiği bir bidat olmasıdır. Bu bidati ona geçerlilik kazandırmaya, delil getirmeye ve bir şekilde meşruiyet kazandırmaya çalışan kimselerin çabalarında görmekteyiz.¹

Besmele Her Surenin Ayetidir

İmamiyye Şiileri bismelenin başında yer aldığı her surenin ayeti olduğu konusunda ittifak içerisindeyler. Aynı görüşü İbn-i Abbas, İbn-i Mübarek ve Mekke halkından İbn-i Kesir, Kufe halkından Asım ve Kesaî gibi kişiler ve İmam Şafii'nin

ashabının çoğu da¹ paylaşmaktadırlar. Mekke ve Kufe karileri buna yakın etmişlerdir.²

Bu söz İbn Ömer'den, İbn Züneyr'den, Ebu Hureyre'den, Ata'dan, Tavus'tan, Sad b. Cubeyr'den, Mekhul'dan, Zuhri'den, Ahmet b. Hanbel'den (ondan gelen bir rivayete göre), İshak b. Rahviye'den, Ebu Abdullah Kasım b. Selam'dan³ nakledilmiştir. Bu söz Sevrî ve Muhammed b. Ka'b'dan Behyakî vesilesiyle nakledilmiştir.⁴ Razî de kendi tefsirinde bunu seçerek Mekke ve Kufe karilerine ve Hicaz fakihlerinin çoğunluğuna, İbn Mübarek ve Sevrî'ye nispet vermiştir. Yine Celaledin Siyutî buna delalet eden rivayetlerin arasında manevi tevatür olduğunu iddia ederek bunu tercih etmiştir.⁵

Şafiilerden bazıları ve Hamza ise onun sadece Fatiha Suresinin bir ayeti olduğunu, fakat diğer surelerin ayeti olmadığını söylemişlerdir. Ve bu görüş birinci görüş gibi Ahmet b. Hanbel'e nispet vermiştir.⁶

Aralarında Malik, Ebu Amr ve Yakup da bulunan bir grup, “besmele”nin müstakil bir ayet olduğunu, Fatiha veya diğer bir surenin bir parçası olmadığını, onun sadece surelerin başını belirtmek ve iki sureyi birbirinden ayırmak için teberrük amacıyla nazil olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş Hanefiler arasında meşhurdur.⁷

Elbette Hanefilerin çoğu “besmele”nin namazda Fatiha Suresinden önce okunmasının farz olduğunu söylemişlerdir. Zahidî de Mucteba'dan her rekatta “besmele”nin okunmasının

1– Bu konu esasen Ayetullah Hoi'nin el-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an adlı eserinden alınmıştır, s.438-448 ve bkz Allame Seyyid Murtaza Askeri'nin, Kur'an-ı Kerim ve Rivayeti'l-Medreseteyin kitabı, c.2, s.37-67.

1– Tefsir-i Alusî, c.1, s.39.

2– Tefsir-i Şevkanî, c.1, s.7.

3– Tefsir-i İbn Kesir, c.1, s.16.

4– Tefsir-i Hazin, c.1, s.13.

5– el-İtkan, 22-27, c.1, s.270.

6– Tefsir-i Alusî, c.1, s.39

7– Ae.

farz oluşunun Ebu Hanife’den nakledilen sahih bir rivayete dayandığını nakletmiştir.¹

Fakat İmam Malik onun tek başına okunmasının mekruh olduğunu ve ihtilafı gidermek için okumanın ise müstehap olduğunu söylemiştir.²

Bu konuda nadir olan diğer görüşler de vardır; fakat onlara değinmek yararsızdır. Bizim için önemli olan birkaç maddede hak olan Ehl-i Beyt Mektebinin bu konudaki delilini açıklamaktır:

“BESMELE”NİN KUR’AN’IN BİR PARÇASI OLUŞUNUN DELİLLERİ

1– Ehl-i Beyt Hadisleri

“Besmele”nin Kur’an-ı Kerim’in bir parçası olduğuna dair Peygamber Efendimizin (s.a.a) Ehl-i Beyt’inden açık ve sahih hadisler nakledilmiştir.¹ Kur’an’a sarılmak ve ona müracaat etmek nasıl farz ise Resul-i Ekrem (s.a.a), Ehl-i Beyt’e sarılma ve müracaat etmenin farz olduğunu bildirerek onları Kur’an’ın dengi kıldıktan sonra artık başka bir delile hacet kalmıyor ve onlardan rivayet edilen açık ve sahih rivayetler yeterlidir.²

A– Muaviye b. Ammar şöyle diyor: İmam Cafer Sadık’a (a.s), namaza durduğum zaman Fatiha Suresini okurken “Bismillahirrahmanirrahim” söyleyeyim mi?” diye sordum. İmam, “*Evet*” buyurdu. Bunun üzerine, “Fatiha Suresini okuduktan sonra sureyle birlikte “Bismillahirrahmanirrahim”i okuyayım mı?” diye sordum. İmam, “*Evet*” buyurdu.³

B– Yahya b. Ebi İmran Hemdanî’den şöyle rivayet edilmiştir: İmam Muhammed Bâkır’a (a.s) şöyle bir mektup yazdım: “Fedanız olayım! Namazında sadece Fatiha Suresini okuyan ve onun başında “Bismillahirrahmanir-rahim” söyleyen ve Fatiha Suresinden sonra diğer sureyi okuyunca “besmele” söylemeyen kimse hakkında ne diyorsunuz? Abbasi (Abbasi devletinin

1– Ae.

2– el-Fıkh-u Ala’l-Mezahibi’l-Erbaa, c.1, s.257.

1– Bu rivayetler hakkında bilgi edinmek için bk. Furuu’l-Kâfi, Karaat-i Kur’an babı, s.86; el-İstıbsar, el-Cehr-u bi’l-besmele babı, c.1, 311; et-Tehzib, Keyfiyet-u Salat ve Sıfatuha babı, c.1, s.153, 218; Vesailu’ş-Şia, Enne’l-besmele Ayetun Mine’l-Fatiha babı, c.1, s.352.

2– Bu konunun bazı kaynakları Ayetullah Hoî’nin el-Beyan Fi Tefsiri’l-Kur’an kitabının 18 ve 398. sayfalarında geçmiştir.

3– el-Kâfi, c.3, s.312; Daru’l-Kutubi’l-İslamiyye basımı.

müftüsü), “Bunun bir sakıncası yoktur” diyor?” İmam kendi eliyle şöyle yazdı: “Abbasi’nin bu sözüne rağmen namazını yeninden kılması gerekiyor.”¹

C– İbn Ebi Uzeyne’nin naklettiği sahih rivayette şöyle geçmiştir: “...Tekbiretu’l-İhram’ı söyleyerek namaza bağlayınca Allah Teala, “Benim ismimi an” diye vahyetti. Bu nedenle “Bismillahirrahmanirrahim” surenin başına yerleştirilmiştir.” Sonra Allah, “Bana hamdet” diye vahyetti. “elhamdulillahi rabbil alemin” dediği zaman içinden “şükren” dedi. Bunun üzerine Allah Teala ona şöyle vahyetti: “Hamdımı kestin. İsmimi an.” Bundan dolayı Fatiha suresinde “Errahmani’r-rahim” iki defa kılındı. Allah Resulü (s.a.a) “Ve le’z-zallin”e ulaşınca Allah Resulü (s.a.a) içinden, “elhamdulillahi rabbil alemin. Şükren” dedi. Bunun üzerine tekrar Allah ona şöyle vahyetti: “Zikrimi kestin. İsmimi an.” İşte bu nedenle “bismillahirrahmanirrahim” surenin başında yer aldı. Sonra Allah Teala ona şöyle vahyetti: Ey Muhammed! Rabbin olan Allah Tebarek ve Teala’nın nispetini şöyle oku: “Kul huvellahu ehad. Allahu’s-same, lem yelid ve lem yuled. Ve lem yekun lehu kufuven ehed.”²

2– Ehl-i Sünnet Hadisleri

Bu konuda Ehl-i Sünnet’ten nakledilen çok sayıda rivayetler buna delalet etmektedirler. Onlardan bazıları şöyledir:

A– Enes şöyle rivayet eder: Bir gün Allah Resulü (s.a.a) gün ortasında uyukladı; sonra tebessüm ederek başını kaldırdı. Bunun üzerine, “Sizi güldüren şey nedir ey Allah’ın Resulü?!” diye sorduk. Buyurdu ki: “*Şimdi bana şöyle bir sure nazil oldu:*

1– Ae. S.313.

2– el-Kafî, c.3, s.485.

‘Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Biz sana Kevser’i verdik.’”¹

B– Darkutnî sahih senetle şöyle rivayet etmektedir: İmam Ali’den (a.s) “seba mesani”nin ne olduğu soruldu. İmam, “*Elhamdulillahi rabbil alemin*” cevabını verdi. Fatiha suresinin altı ayet olduğunu (o halde nasıl seba –yedi– mesani olabilir ki?) dedikleri zaman, “*‘Bismillahirrahmanirrahim’ de bir ayettir*” buyurdu.²

C– Yine Darkutnî sahih bir senetle Ebu Hureyre’den şöyle nakleder: Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “*Fatiha Suresini okuduğunuz zaman ‘Bismillahirrahmanirrahim’i (da) okuyun; çünkü Fatiha Suresi Ummu’l-Kur’an, Ummu’l-Kitap ve Seb’a Mesani’dir. Ve ‘Bismillahirrahmanirrahim’ de onun ayetlerinden birisidir.*”³

D– İbn Huzeyme ve Beyhakî sahih bir senetle İbn Abbas’tan şöyle nakletmişlerdir: “Seb’a Mesani Fatihatu’l-Kitap’tır.” Fatiha Suresi altı ayet olduğu halde ona nasıl seb’a (yedi) denildiği sorulunca “*‘Bismillahirrahmanirrahim’ (de bir ayettir)*” dedi.⁴

E– İbn Huseyme ve Beyhakî el-Marifet’te sahih bir senetle Said b. Cubeyr kanalıyla İbn Abbas’tan şöyle nakletmiştir: “Şeytan Kur’an’ın en yüce ayeti olan ‘Bismillahirrahmanirrahim’i insanlardan çalmıştır.”⁵

1– Sahih-i Müslim, Huccet-i Men Kale el-Besmele..., c.2, s.12; Sünen-i Neseî, Keraetu’l-Besmele babı, c.1, s.143; Sünen-i Ebi Davud, el-Cehr-u bi’l-Besmele, c.1, s.125.

2– el-İtkan, 22-27, c.1, s.136. Bu ikisini Beyhakî kendi Sünen’inde, “ed-Delil-u Ala Enne Besmele Ayetun” babında, c.2, s.45’te rivayet etmiştir.

3– Ae.

4– Ae. Hakim bunu Müstedrek’inde, c.1, s.551’de rivayet etmiştir.

5– Ae, s.135; Beyhakî bunu kendi Sünen’inde, “İftitahu’l-Karaat-i Fi’s-Salat” babında rivayet etmiştir, c.2, s.50.

F– Said b. Cubeyr, İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: "Müslümanlar 'Bismillahirrahmanirrahim' nazil oluncaya kadar surenin sonunu bilmiyorlardı. 'Bismillahirrahmanirrahim' nazil olunca surenin bittiğini (ve yeni bir surenin başladığını) biliyorlardı."¹

G– Said, İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: Cebrail Allah Resulü'ne (s.a.a) nazil olup 'Bismillahirrahmanirrahim'i okuduğu zaman Peygamber onun bir sure olduğunu biliyordu."²

H– İbn Cüreyc diyor ki: Babam Said b. Cubeyr'in kendisine şöyle dediğini bildirdi bana: "'Sana Seb'a (yedi) Mesani gönderdik" sözünden maksat Ümmü'l-Kur'an'dır." Babam dedi ki: "Said b. Cubeyr, yedi ayetten biri olan 'Bismillahirrahmanirrahim'i bana okuduktan sonra şöyle dedi: 'İbn Abbas bunu sana okuduğum gibi okudu bana.' Sonra dedi ki: 'Bismillahirrahmanirrahim' yedi ayetten biridir. İbn Abbas dedi ki: 'Allah Teala 'Bismillahirrahmanirrahim'i size nazil etmiştir; onu sizden önce kimseye indirmemiştir.'"³

I– Abdullah b. Abbas şöyle diyor: "'Bismillahirrahmanirrahim' bir ayettir."⁴

K– Talha b. Ubeydullah'tan şöyle rivayet edilmektedir: Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "*Kim 'Bismillahirrahmanirrahim'i terk ederse gerçekte Allah'ın Kitabından bir ayeti terk etmiş olur.*"⁵

L– İbn Ömer diyor ki: "'Bismillahirrahmanirrahim' her surede nazil olmuştur."⁶

1– Müstedrek-i Hakim, c.1, s.232; Hakim, "Bu rivayet Buhari ve Müslim'in şartıyla sahihtir" demiştir.

2– Müstedrek-i Hakim, c.1, s.231.

3– Müstedrek-i Hakim, FEzailü'l-Kur'an, s.550.

4– ed-Dürü'l-Mensur, c.1, s.7, İbn Zureys'ten.

5– ed-Dürü'l-Mensur, c.1, s.7, Sa'lebî'den.

6– ed-Dürü'l-Mensur, c.1, s.7, Vahidî'den.

M– İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmektedir: "Allah Resulü 'Bismillahirrahmanirrahim' nazil olmadıkça surelerin son bulduğunu ve arasını bilmiyordu."

Bezzaz ve Taberanî buna şunu da eklemişlerdir: "'Bismillahirrahmanirrahim' nazil olduğu zaman surenin bittiğini ve başka bir surenin başladığını biliyordu."¹

N– İbn Mes'ud'un naklettiği rivayette ise şöyle geçer: "'Bismillahirrahmanirrahim' nazil oluncaya kadar biz iki surenin arasını (bir surenin bitip diğerinin başladığını) bilmiyorduk."

O– Said b. Cubeyr şöyle diyor: "Allah Resulü'nün (s.a.a) döneminde 'Bismillahirrahmanirrahim' nazil olmadıkça insanlar surenin son bulduğunu bilmiyorlardı. Besmele nazil olunca bir surenin bittiğini ve başka bir surenin başladığını biliyorlardı."²

R– İbn Abbas diyor ki: Ali b. Ebutalib'ten, "Neden Tevbe Suresinde 'Bismillahirrahmanirrahim' yazılmamıştır?" diye sordum. Buyurdu ki: "*Çünkü 'Bismillahirrahmanirrahim' aman ve güvencedir; halbuki Tevbe Suresi kılıçla nazil olmuştur.*"³

Bütün bu rivayetlerin karşısında, "Besmele"nin surenin bir parçası olmadığına delalet eden sadece iki rivayet vardır.

1– Sünen-i İbn Davud, Salat kitabı, "Men cehere biha" babı, c.1, s.209; Sünen-i Beyhakî, c.2, s.43; Müstedrek-i Hakim, c.1, s.232. Hakim, "Bu hadis sahihtir fakat o ikisi bunu rivayet etmemişlerdir" demiştir. Zehebî de, "Bu kesin ve sabittir" demiştir. Bk. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, c.6, s.310; ed-Dürü'l-Mensur, c.1, s.7'de Taberanî ve Beyhakî'den.

2 – İbn Mes'ud'un rivayeti ed-Dürü'l-Mensur'da, c.1, s.7, Beyhakî'den, Şa'bu'l-İman'da Abdürrezzak'ın Musannef'i, c.2, s.92.

3– ed-Dürü'l-Mensur, Tevbe Suresi'nin tefsirinde. Ebu Şeyh ve İbn Merduveyh bunu İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir.

Bunlardan biri, Katade’nin Enes b. Malik’ten naklettiği şu rivayettir: Allah Resulü (s.a.a), Ebubekir, Ömer ve Osman ile birlikte namaz kıldım. Onlardan hiç birinin ‘Bismillahirrahmanirrahim’ dediğini duymadım.¹

Diğeri ise Abdullah b. Muğaffil Yezid b. Abdullah’ın naklettiği rivayettir: Babam benim ‘Bismillahirrahmanirrahim’ dediğimi duyunca dedi ki: “Evladım! Bundan sakın. Ben Allah Resulü’nün (s.a.a) ashabının yanında İslam’da bidat çıkarmaktan daha kötü bir şey olduğunu görmedim. Ben Allah Resulü (s.a.a), Ebubekir, Ömer ve Osman ile birlikte namaz kıldım ve onların hiç birinin besmele söylediğini duymadım. O halde sen de söyleme. Okumak istediğin zaman ‘Elhamdulillahi rabbil alemin’ söyle.”²

Birinci Rivayetin Cevabı

Birinci rivayet Peygamber Efendimiz (s.a.a) ve Ehl-i Beyt’inden nakledilen rivayetlerle gelişmekle birlikte birkaç sebeple bu rivayete itimat edemeyiz:

a– Bu rivayet, Ehl-i Sünnet tarafından nakledilen ve mana bakımından mütevatir olan rivayetlerle gelişmektedir. Özellikle bunlardan bazılarının senet bakımından sahih olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bu rivayeti nasıl doğrulayabiliriz? Oysa İbn Abbas, Ebu Hureyre, Ümmü Selem Allah Resulü’nün (s.a.a) sürekli besmeleyi okuduğuna ve onu Fatiha Suresinin bir ayeti saydığına tanıklık etmişlerdir. İbn Ömer de sürekli, “Okunmuyorsa neden Kur’an’a yazılmıştır?” diyordu.³

1– Müsned-i Ahmet, c.3, s.177, 273, 278; Sahih-i Müslim, “Huccet-u men la yehcuru bi’l-besmele” babı, c.2, s.12; Sünen-i Nesaî, “Terku’l-cehr-i bi’l-besmele” babı, c.1, s.144. Buna yakın olarak da Abdullah b. Muğaffil’den nakledilmiştir.

2– Müsned-i Ahmet, c.4, s.85; Tirmizî bunu az bir farkla “Ma cae fi terki’l-cehr-i bi’l-besmele” babı, c.1, s.43.

3– es-Sünenü’l-Kubra, c.2, s.43.

Hz. Ali de (a.s) şöyle buyuruyordu: “Kim besmeleyi okumayı terk ederse onu eksiltmiş olur.” Ve buyuruyordu ki: “Besmele seb’a mesani’nin (yedi ayetten oluşan Fatiha’nın) kemalidir.”¹

b– Bu rivayet Müslüman arasında meşhur olan namazda besmelenin okunmasına aykırıdır. Hatta Muaviye hilafeti döneminde bir gün namazda besmeleyi okumayınca Müslümanlar ona, “(beslemeyi unuttun mu yoksa çaldın mı?)” dediler.²

O halde Peygamber Efendimizin (s.a.a) ve ondan sonra gelenlerin besmeleyi okumadıklarını nasıl kabul edebiliriz?!

c– Bu rivayet müstefiz olarak Enes’in kendisinden nakledilen rivayete aykırıdır:

1– Katade, Enes’ten şöyle nakleder: Allah Resulü (s.a.a) med ile okuyordu; “bismillahirrahmanirrahim”i okudu; bismillah, rahman ve rahim kelimelerini med ile okudu.³

2– Şureyk, Enes’ten şöyle rivayet etmiştir: “Allah Resulü’nün (s.a.a) ‘bismillahirrahmanirrahim’i sesli okuduğunu duydum.” Hakim demiştir ki: “Bu hadisin ravilerinin tümü sıkı (güvenilir)dırlar.”

3– Askalanî şöyle rivayet etmiştir: Mu’tamer b. Süleyman’ın arkasında sayısız sabah ve akşam namazı kıldım. Mu’tamer Fatiha Suresinden önce ve sonra ‘Bismilla–hirrahmanirrahim’i sesli okuyordu. Mu’tamer’in, “Namazda babama uymaktan vazgeçmem” dediğini duydum. Babam ise, “Namazda Enes b. Malik’e uymaktan vazgeçmem” dedi. Enes b. Malik de, “Namazda peygambere uymaktan vazgeçmem” dedi.

Hakim Nişaburî diyor ki: “Bu rivayetin ravilerinin tümü sıkı ve güvenilirlerdir.”¹

1– ed-Dürü’l-Mensur, c.1, s.7.

2– Sünen-i Beyhakî, c.2, s.49.

3– Sünen-i Beyhakî, “İftitahu’l-kıraat-i fi’s-salat-i bi-bismillah, c.2, s.46; el-Müstedrek, el-cehr-u bi-bismillah hadisi, c.1, s.233.

İkinci Rivayetin Cevabı

Bu rivayet İbn Abdullah b. Muğaffil’in rivayetidir. Birinci rivayete verdiğimiz cevaptan da apaçık bir şekilde anlaşılıyor ki, bu rivayet İslam dininde apaçık olan şeylerle çelişmektedir; çünkü hiçbir Müslüman Fatiha Suresi ve diğer surelerden önce (surenin bir parçası olarak değil)² teberrük için de olsa besmele getirmenin müstehap olduğunda hiçbir şüphe etmez; o halde İbn Muğaffil hangi gerekçeyle onun bidat olduğunu söylüyor?!!

3– Müslümanların Davranışı

Müslümanlar sürekli Tevbe Suresi dışında diğer surelerin başında besleme okurlardı ve yine Peygamber Efendimizin (s.a.a) de besleme okuduğu mütevatir olarak sabittir. Eğer besmele Kur’an’ın bir parçası değil idiyse Allah Resulü’nün (s.a.a) bunu açık bir şekilde beyan etmesi gerekiyordu; çünkü Allah Resulü (s.a.a) Allah’ın dinini açıklama konumunda iken besmele getirmesi, okuduğu şeyin Kur’an olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla okuduğu şeylerden bazıları Kur’an’ın bir parçası değilse ve Allah Resulü de (s.a.a) bunu apaçık bir şekilde insanlara beyan etmezse onları cehalete düşürmüş olur; bu da doğru olmayan bir iştir. İnsanları vahy ile ilgili konularda cehalete düşürmek ise asla düşünülmez. Allah Resulü (s.a.a) bunu açıklamış olsaydı, kesinlikle mütevatir olarak bize ulaşması gerekirdi; halbuki böyle bir şey haber-i vahid olarak da bize ulaşmış değil.

4– Tabiin ve Sahabe’nin Mushafları

Kesin olan şeylerden biri de, ister Osman’ın Kur’an’ı toplamasından önce olsun, ister sonra tabiin ve sahabenin mushaflarında besmelenin oluşudur. Besmele Kur’an’ın bir parçası olmasaydı onu mushaflarına yazmazlardı; çünkü sahabe

1– el-Müstedrek, c.1, s.233-234.

2– et-Tefsiru’l-Kebir, c.1, s.209.

Kur’an’dan olmayan bir şeyin Mushaflarına kaydedilmesine izin vermiyorlardı. Hatta bazı eskiler Kur’an’ın noktalandırılmasına ve yazılarına hareke ve ses konulmasına bile engel oluyorlardı. Dolayısıyla, onların Mushaflarına beslemeyi yazmış olmaları onun Kur’an’da tekrarlanan diğer ayetler gibi Kur’an’ın bir parçası olduğunu göstermektedir.

Bu söylediklerimizden, “Kur’an’da beslemenin yazılmasının nedeni sureler arasında mesafe düşürmek içindir” ihtimalini çürütmektedir. Yine beslemenin Fatiha Suresinde olduğu ve Tevbe Suresinde olmadığı da bu iddiayı etkisiz hale getirmektedir. Besmele iki sure arasında mesafe düşürmek için olsaydı Tevbe Suresi’nin başında da olması gerekirdi ve tam aksine Fatiha Suresinde olmaması gerekirdi. Bu da besmelenin Fatiha Suresinin ayetlerinden biri olduğunu Tevbe Suresinin ise ayeti olmadığını göstermektedir.

Ehl-i Sünnet’te Besmele’nin Surenin Bir Parçası Olduğunun Mütevatir Oluşu

Fahr-i Razî şöyle diyor: Besmele’nin, Allah Teala’nın Hz. Muhammed’e (s.a.a) nazil ettiği ve mushafa Kur’an yazısı olarak kaydettiği bir buyruğu olduğu sabittir.¹

Yine şöyle demiştir: Kur’an’dan olmayan hiçbir şey Kur’an yazısı olarak yazılmamıştır. Bunlar (halifeler ve ashap) surelerin isimlerinin ve alametlerin uşrların ve humsların yazılmasını engellediklerini görmüyorlar mı? Bütün bunların nedeni Kur’an’dan olmayan bir şeyin Kur’an’a karışmasını engellemektir. Besmele Kur’an’dan olmasaydı onu Kur’an yazısı olarak yazmazlardı; onlar hep birlikte besmeleyi Kur’an yazısı olarak yazdıklarına göre, bunun Kur’an’ın bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.²

1– Tefsir-i Razî, c.1, s.195.

2– Tefsir-i Razî, c.1, s.197.

Siyutî besmele’nin Kur’an’ın bir parçası olduğu konusundaki tevatürü reddedenlere cevap olarak şöyle demiştir:

Onun sahabenin mushafında yer almış olması mütevatır olduğunu ispatlamak için yeterlidir. Onların surelerin isimlerini, amini, uşrları gibi Kur’an’dan olmayan bir şeyi mushaflarına yazmaktan sakındıkları halde besmeleyi mushaflarına yazmışlardır; eğer besmele Kur’an’ın bir parçası olmasaydı onun, bir belirtisi olmaksızın Kur’an yazısı olarak yazılmasına müsaade etmezlerdi. Çünkü bu hareket onun Kur’an’ın bir parçası bilinmesine neden olmaktadır; ashop hakkında böyle bir düşünceye kapılmak ve inanmak caiz değildir. Besmelenin sureler arasında mesafe düşürmek için yazıldığı söylenecek olursa, şunu söyleriz: Bu iş insanları aldatmaya neden olur ve sırf sureler arasında mesafe düşürmek için bunu işlemek caiz değildir. Ayrıca, sadece sureler arasında mesafe düşürmek için yazılmış olsaydı, o zaman besmelenin Tevbe Suresi ile Enfal Suresi arasında da yazılması gerekirdi.¹

Alimlerden bir grubu besmelenin okunmasının faz olduğunu dair müstakil kitaplar yazmışlardır; örneğin:

- 1– İbn Huzeyme’nin (ö: hk. 311) besmele kitabı.
- 2– Hataib Bağdadî (ö: hk. 463) el-cehr-u bi’l-besmele kitabı.
- 3– Ebu Said Boşencî (ö: hk. 536) el-cehr-u bi’l-besmele kitabı.
- 4– Celaluddin Mahallî Şafî (ö: hk. 864) el-cehr-u bi’l-besmele kitabı.
- 5– Ali b. Abdulaziz Dualbî (Tabii’nin meşhurlarından) Bismillahirrahmanirrahim kitabı.
- 6– Darkutnî, (ö hk. 385) Besmele hakkında bir cilt kitap yazmış ve bu görüşü ispatlamıştır.²

1– el-İtkan, Siyutî, c.1, s.80.

2– a) ed-Dürrü’l-Mansur, c.1, s.7’de. Said b. Mensur bunu kendi Sünen’inde, İbn Huzeyme el-Besmele kitabında, Beyhakî İbn

“Besmele”nin Kur’an’ın Bir Cüzü Olduğunu Reddedenlerin Delilleri ve Reddi

Besmele’nin surenin bir cüzü olmadığını söyleyenler bu iddiaları için bir takım deliller getirmişlerdir:

1– Kur’an ancak tevatür ile ispatlanır; o halde Kur’an’ın bir cüzü olup olmadığı ihtilaf konusu olan bir şey onun cüzü sayılamaz. Besmele de bu ihtilaf konularındandır.

Cevap: Birincisi; biri çok ilim ehlinin de dediği gibi “besmele”nin Kur’an’ın bir cüzü olduğu, anlamı mütevatır olarak Peygambere Efendimizden (s.a.a) rivayet edilmiştir. Bu mevzu Allah Resulü’nün (s.a.a) Ehl– Beyt’inden de mütevatır olarak rivayet edilmiştir. Ehl–i Beyt’i takip etmenin farz olduğunu kabul ettikten sonra tevatürün Peygamber Efendimizle (s.a.a) onun Ehl–i Beytinden olması arasında hiçbir fark yoktur.

İkincisi; fakihlerden az bir grubu bir şüpheden dolayı besmelenin Kur’an’ın bir cüzü olmadığını söylemişlerse de, sahabeden çok sayıdaki bir grubun onun Kur’an’ın bir cüzü olduğuna tanıklık ettiklerini ve mana bakımından mütevatır olan rivayetlerin buna delalet ettiğini göz önünde

Abbas’tan rivayet etmiştir.

b) Cemaleddin Abdürrahim b. Hasan b. Eşnevî’nin Tabakatu’ş-Şafiiyye’sinde Hatib Bağdadî’nin biyografisinde, (ö. hk.772) c.1, s.201. Onun eserlerinden olan el-cehr-u bi’l-besmele.

c) Keşfu’z-Zunun kitabının altında, el-cehr kökünde, c.1, s.388 “el-cehr-u bi’l-besmele” Ebu Said İsmail b. Abdulvahid el-Buşenci, el-Herevî eş-Şafî.

d) Celaluddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî eş-Şafî’nin Keşfu’z-Zunun, el-cehr kökü, c.1, s.623.

e) İbn Nedim’in Fihrist’i, s.299.

f) Kurtubî, kendi Tefsirinde, c.1, s.95, besmele’nin tefsirinde; Diyor ki: Bir grup onun Kur’an’ın bir cüzü olduğunu rivayet etmişlerdir. Darkutnî bunu bir ciltte toplamış ve tashih etmiştir. Darkutnî bunu kendi Sünen’inde, c.1, s.311’de nakletmiştir.

bulundurduğumuzda onların bu hareketi bismelenin Kur’an’ın bir cüzü olduğu yönündeki tevatüre bir zarar vermez.

Üçüncüsü; Peygamber Efendimizin (s.a.a) Kur’an’ın bir suresini okurken besmeleyi de okuduğu mütevatir olarak rivayet edilmiştir. Allah Resulü (s.a.a) beyan ve açıklama konumunda olduğu halde bismelenin Kur’da’dan olmadığını bildirmemesi bismelenin kesin olarak Kur’an’ın bir cüzü olduğuna delalet etmektedir. Evet; bununla bismelenin her surenin bir cüzü olduğu ispatlanmaz. Sadece Kur’an’ın bir ayeti olduğunu ispatlar. Ancak bismelenin her surenin bir cüzü olduğunu ispatlamak için geçen rivayetler yeterlidir ayrıca bu konuda Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt tarafından nakledilen çok sayıda rivayetler de vardır. Açık ki, bismelenin surenin bir parçası olması sahih bir haber-i vahitle de ispatlanır; burada da tevatür olması gerekmiyor.

2– Müslim kendi Sahih’inde Ebu Hureyre’den şöyle rivayet etmiştir: Allah Resulü’nün (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: *“Allah Teala şöyle buyurmuştur: Namazı kendimle kulum arasında ikiye böldüm. Kulumun payı istemesidir; dolayısıyla, kulum ‘elhamdulillahi rabbil alemin’ dediği zaman Allah Teala ‘kulum bana hamdetti’ buyurur. Kul, ‘er-rahmanu’r-rahim’ dediği zaman. Allah Teala, ‘Kulum beni övdü’ buyurur. Kul, ‘malikiyevmiddin’ dediği zaman Allah Teala, ‘Kulum beni yüceltti’ buyurur. Kul, ‘İyyake ne’budu ve iyyake nestain’ dediği zaman Allah Teala, ‘bu benimle kulum arasındadır; dilediği şey kulumundur’ buyurur. ‘ihtina’s-sirate’l-müstakim. Sıraatallezine en’amte aleyhim. Gayril mağzubi aleyhim ve la’z-zallin’ dediği zaman. Bu istedikleri ve istediği her şey kulumundur’ buyurur.”*¹

1– Sahih-i Müslim, Kıraatu’l-Fatiha Fi Kulli Rekat babı, c.2, s.9; Sünen-i Ebi Davud, Men Tereke Kıraate Fi Salatihi babı, c.1, s.130; Sünen-i Nesaî, Terku’l-Kıraati’l-besmelet-i Fi Fatiheti’l-Kitab, c.1, s.144.

Bu rivayetten anlaşılan şu ki: ‘İyyake ne’budu ve iyyake nestain’ ayetinin sonrası ondan öncesıyla sayı bakımından eşittir. Besmele Fatiha Suresinin bir cüzü olacak olursa bu rivayetten doğru bir anam çıkmaz; çünkü bildiğiniz gibi Fatiha Suresi yedi ayettir. O halde “besmele” onun bir cüzü olacak olursa ‘İyyake ne’budu ve iyyake nestain’ ayetinden sonra iki ayet yer almış olacaktır ve bu da ‘İyyake ne’budu ve iyyake nestain’ ayetinin öncesi onun sonrasının iki katı olması anlamına gelecektir. Bu durumda Fatiha Suresi sayı bakımından ikiye ayrılmış olmayacaktır.

Cevap: Birincisi; bu rivayet Ala’dan nakledilmiştir; halbuki Ala’nın güvenilir mi yoksa zayıf mı olduğu ihtilaf konusudur.¹

İkincisi; bu rivayetin delaletinde bir sorun olmasa bile, yukarıda geçen ve Fatiha Suresinin besmele ile birlikte yedi ayet olduğunu bildiren çok sayıda sahih rivayetlerle çelişki içerisindedir.

Üçüncüsü; bu rivayetten taksimin sözcükler üzerine yapıldığını anlaşılmıyor, ayetin zahirinden taksimin anlam üzerine yapıldığını anlaşılmaktadır. O halde maksat, fatihanın Allah Teala ile ve kul ile ilgi olarak iki bölündüğüdür cüzlerinin eşit şekilde taksim edildiği irade edilmemiştir. (Rivayetten, Fatiha Suresinin bazı bölümlerinin Allah Teala ile ve bazı bölümlerinin ise kul ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.)

Dördüncüsü; taksimin lafız ve sözcükler üzerine yapıldığını kabul etsek bile; hangi delile dayanılarak bu taksimin ayetlerin sayısınca yapıldığı söylenmektedir; bu taksim kelimelerin sayısına göre de yapılmış olabilir; çünkü ‘İyyake ne’budu ve iyyake nestain’ ayetinden önceki ve sonraki kelimeler tekrarlananların atılıp bismelenin hesaplanması durumunda her iki taraf da on kelimedir.

3– Ebu Hureyre’nin rivayeti:

1– Onun biyografisi için bk. Tehzibu’t-Tehzib, c.8, s.335-336.

Kevser Suresi üç ayetdir¹, Mülk Suresi ise otuz ayetdir²; besmele surenin bir cüzü olacak olursa bu surelerin ayetlerinin sayısı fazla olacaktır.

Cevap: Ebu Hureyre’nin Kevser Suresinin ayetlerinin sayısı hakkındaki rivayetinin senedinin sahih olduğunu kabul etsek bile, Enes’in yukarıda geçen rivayetiyle çelişmektedir. Enes’in rivayetini Malik’in Muvatta’sı dışında³ bütün siyahlar kabul edilir olarak telakki edip rivayet etmişlerdir. O halde Ebu Hureyre’nin rivayeti ya tard edilir ya da surenin özel ayetlerinin sayısı olarak tevîl edilir; çünkü besmele bütün sureler arasında ortakdır; Mülk Suresi konusunda da cevabımız budur.

Namazda “Besmele”yi Okumanın Farz Oluşu

Allah Resulü’nün (s.a.a) sireti, sahabe, tabiinin ve fakihlerin ilk neslinin amel ve uygulamalarının inceleyen bir kimse onların namazda besmeleyi okumaya özen gösterdikleri apaçık bir şekilde görebilir. Bu konuda çok sayıda rivayetler vardır; biz onların en açıklarından birine değinmekle yetiniyoruz:

A– Ümmü Seleme diyor ki: Allah Resulü (s.a.a) –namazın kıraatinde Fatiha Suresini– şöyle okuyordu: **“Bismillahirrehmanirrehîm. Elhemdu lillahi rebbil alemîn. Errehmanirrehîm. Maliki yevmid-dîn. İyyake ne’budu ve iyyake nesteîn. İhdine’s-sirat-el mustekîm. Siratellezîne en’emte eleyhim; ğeyril meğzubi eleyhim velezzâllîn.”**⁴

1– Hadis kitaplarında bu rivayeti bulamadık.

2– Müstedreku’l-Hakim, c.1, s.565; Sahih-i Tirmizî, Mâ câe fi fazl-i sureti’l-Mülk babı, c.11, s.30; Kenzu’l-Ummal, Fezailus’s-Suver ve’l-Ayat, c.1, s.516, 525.

3– Teysiru’l-Vusul, c.1, s.199.

4– Müstedreku’l-Hakim ve özeti, c.2, s.232. İfadesi şöyledir: Harf harf şöyle okuyordu: **‘Bismillahirrehmanirrehîm. Elhemdu lillahi rebbil alemîn.’**

Hakim diyor ki: Bu rivayet Buharî ve Müslim’in şartıyla sahihtir; ama

Ve diğer bir rivayette ise şöyle geçer: Ümmü Seleme’ye Allah Resulü’nün (s.a.a) namazda kıraati nasıl yaptığı sorulduğu zaman şöyle dedi: “Ayet ayet şöyle okuyordu: **‘Bismillahirrehmanirrehîm. Elhemdu lillahi rebbil alemîn. Errehmanirrehîm. Maliki yevmiddîn. İyyake ne’budu ve iyyake nesteîn. İhdine’s-sirat-el mustekîm. Siratellezîne en’emte eleyhim; ğeyril meğzubi eleyhim velezzâllîn.’**”¹

B– İbn Abbas’tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Resulü (s.a.a) namazına **“Bismillahirrehmanirrehîm”** söyleyerek başlıyordu.²

C– Cabir’den şöyle rivayet edilmiştir: Allah Resulü (s.a.a) bana, “Namaza durduğün zaman nasıl kıraat yapıyorsun?” diye sordu. Ben, **“Elhemdu lillahi rebbil alemîn”** diyerek kıraat ediyorum” dedim. Allah Resulü (s.a.a), **“‘Bismillahirrehmanirrehîm’** diyerek kıraat et” buyurdu.³

o ikisi bunu rivayet etmemişlerdir. Zehebî de Talhis’inde bunu onaylamıştır; Fahr-i Razî bunu iki senetle kendi Tefsir’inde, c.1, s.19’da rivayet etmiştir.

1– Müsned-i Ahmet, c.6, s.302; Sünen-i Ebi Davud, c.4, s.371, Karaat ve Huruf kitabı; Sünen-i Beyhakî, c.2, s.44. ve s.53’te özetle.

Siyutî ed-Dürri’l-Mensur kitabında, c.1, s.7’de şunu eklemiştir: Ebu Ubeyde ve Ebu Sad Tabakat’ta, İbn Ebi Şeybe, İbn Huzeyme ve İbn Enbarî el-Mesahif’te, Darkutnî, Hatib ve İbn Abdulberr rivayet etmişlerdir. Her ikisi de el-Meselet-u an Ümmi Seleme kitabında yer almıştır... Sonunda da şöyle geçer: **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ayet sayılmıştır.

2– Sünen-i Tirmizî, c.2, s.44, Salat babları, Ma cae fi’l-cehr-i bi-**Bismillahirrehmanirrehîm**. Babı. Ed-Dürri’l-Mensur, c.1, s.8; Darkutnî ve Ebu Davud’dan, salat kitabı, men cehera biha -bisme- babı, h: 778, c.1, s.209.

3– ed-Dürri’l-Mensur, c.1, s.8; Darkutnî ve Beyhakî’den Şa’bu’l-İman’da.

D– Nafi’ şöyle der: İbn Ömer namaza başladığı zaman Fatiha Suresinde ve ondan sonraki surede **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** diyerek başlıyordu.¹

E– Ebu Hureyre’den: “Resul-i Ekrem (s.a.a) halka cemaat namazı kıldırıldığı bir sırada namazın kıraatine **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ile başladı.” Ebu Hureyre yine demiştir ki: “Besmele Allah’ın Kitabı’nın bir ayetidir. Fatiha Suresini okuyun; Fatiha yedi ayettir.”²

F– Katade’den: Enes b. Malik’e “Allah Resulü’nün (s.a.a) kıraati nasıldı?” diye sorulduğu zaman dedi ki: Med ile (uzatarak) kıraat ederdi. Sonra **‘Bismillahirreh-manirrehîm’**i okudu. **‘Bismillah’**’ı, **‘er-Rehman’**’ı ve **‘er-Rehîm’**i med ile (uzatılarak) okunmalıdır dedi.³

G– Ebu Hureyre’den: Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “‘**Elhamdulillah**’ı okuduğunuz zaman **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i okuyun. Çünkü Fatiha Ümmü’l-Kur’an, Ümmü’l-Kitab ve Seba Mesani (yedi ayet) tir. **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** de onun ayetlerinden biridir.”⁴

Bir rivayete Peygamber Efendimizin (s.a.a) şöyle buyurduğu geçmektedir: “‘**Elhamdulillah**’ yedi ayettir. Onların biri

1– Sünen-i Beyhakî, c.2, s.47; es-Siyutî, c.1, s.8; Taberanî’den el-Evsat’ta, Darkutnî ve Beyhakî’de; özet olması nedeniyle ifade Siyutî’den; Beyhakî’nin ifadesi ise şöyledir: “Allah Resulü (s.a.a) namaza başladığı zaman Besmele ile başladılar...”

2– Sünen-i Beyhakî’de, c.2, s.47; ed-Dürü’l-Mensur’da, c.1, s.3; Bu ifade ona aittir; bunu Darkutnî’den de nakletmiştir.

3– Sahih-i Buharî, Fezaulü’l-Kur’an kitabı, Meddu’l-Kur’an babı, c.3, s.156; Sünenü’l-Beyhakî, İftitahu’l-Kıraat-i Fi’s-Salat Bi-Bismillahirrehmanirrehîm ve’l-Cehr-u Biha İza Echere Bi’l-Fatiha babı, c.2, s.43.

4– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.45; ed-Dürü’l-Mensur, c.1, s.3. Birinci hadis hakkında demiştir ki: Bunu Darkutnî rivayet etmiş ve sahih bilmiştir. İkinci hadis hakkında ise şöyle demiştir: Bunu Taberanî el-Evsat’ta ve İbn Merduveyh ise kendi Tefsir’inde rivayet etmişlerdir.

‘Bismillahirrehmanirre-hîm’dir...” Ve böylece bu hadisin anlamını bir önceki hadis gibi saymıştır.

H– Ebu Hureyre’den: Mescid-i Nebî’de Allah Resulü (s.a.a) ile birlikte olduğum bir sırada adamın biri içeri girerek namaza durdu. İstiaze (euzubillahi mineş’ş-şeytani’r-racim) ile başlayarak –besmele getirmeden– **‘Elhamdulillah-lahi Rabbil Alemin’** diye devam etti. Allah Resulü (s.a.a) bunu duyunca ona dedi ki: “*Ey adam! Namazını kestir. ‘Bismillahirrehmanirrehîm’in Fatiha’nın bir cüzü olduğunu bilmiyor musun? Kim onu terk ederse bir ayeti terk etmiş olur ve kim de bir ayeti terk ederse namazını bozmuş olur.*”¹

Sahabe, tabiin ve fakihler de besmeleyi Fatiha’nın bir cüzü biliyorlardı.

A– Beyhakî, Abdulhayr’dan şöyle naklediyor: Hz. Ali’den Seb’a Mesani’nin ne olduğu sorulunca “‘**Elhamd suresidir**” dedi. Ona, altı ayettir denildiği zaman, “‘**Bismillahirrehmanirrehîm’** de bir ayettir” cevabını verdi.²

B– Sa’lebî Hz. Ali’den (a.s) şöyle rivayet etmiştir: Ali namazda bir sureye başladığı zaman **‘Bismillahirreh-manirrehîm’** ile başlardı. Ve buyuruyordu ki: “‘**Besmele’yi okumayan kimsenin kıraati eksik olur.**” Ve buyuruyordu ki: “**‘Seb’a Mesani ‘besmele’ ile tamamlanır.**”³

C– Bu konuda İbn Abbas’tan bir çok rivayet nakledilmiştir. Onların bir kısmı diğerlerini açıklayıp tekit etmektedir. Biz bunların arasından iki kısa rivayeti zikretmekle yetiniyoruz:

1– ed-Dürü’l-Mensur, c.1, s.7. Demiştir ki: Bunu Sa’lebî rivayet etmiştir...

2– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.45; ed-Dürü’l-Mensur, c.1, s.3; demiştri ki: Darkutnî ve Beyhakî bunu sahih bir senetle rivayet etmişlerdir. Ve el-İtkan, c.1, s.81; Kenzu’l-Ummal, c.1, s.191.

3– ed-Dürü’l-Mensur, c.1, s.7; Demiştir ki: Bunu Sa’lebî Ali’den rivayet etmiştir. Kenzu’l-Ummal, c.2, s.191, 375.

1– İbn Cüreyyh, Ubey’den, Said b. Cubeyr’den şöyle rivayet etmiştir: “**Andolsun sana ikililerden yedi verdik**” ayetinden maksat Ümmü’l-Kur’an (Fatiha Suresi)dir. İbn Abbas ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i de yedinci ayet olarak okudu ve dedi ki: “Allah Teala onu sizin için nazil etmiştir ve sizden önce hiç kimse için nazil etmemiştir.”

Hakim diyor ki: Bu rivayet Buhari ve Müslim’in Sahih’lerindeki şartlarına göre sahihtir. Zehebî de bunu teyit etmiştir.¹

2– İbn Abbas şöyle demiştir: “‘Seb’al-Mesani’den (ikililerden yedi) maksat Fatihatu’l-Kitab’tır.” İbn Abbas Fatiha’yı ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’ ile birlikte yedi ayet olarak okudu. Ravi’ye, “Acaba İbn Abbas sana ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’in Allah’ın Kitabının bir ayeti olduğunu söyledi mi?” diye sorulduğu zaman, “Evet” cevabını verdi ve sonra şöyle devam etti: “İbn Abbas namazın her iki rekatında Fatiha Suresini ‘**Bismillahir-rehmanirrehîm**’ ile okuyordu.”²

D– Nafi’, Abdullah b. Ömer’den şöyle rivayet etmiştir: “‘Ümmü’l-Kitab’ı (Fatiha Suresi) okumaya ‘**Bismillahir-rehmanirrehîm**’ ile başladılar.”³ İbn Ömer namaza başladığı zaman tekbir getirir, peşinden ‘**Bismillahirrehmanir-rehîm**. ‘**Elhamdulillah...**’ı okurdu. Fatiha Suresi okuyup bitirdikten sonra yine ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i okurdu.” Nafi’ diyor

1– Müstedreku’l-Hakim, ve özeti, c.1, s.550-551; Kenzu’l-Ummal, c.2, s.192.

2– Müstedreku’l-Hakim ve özeti, c.1, s.551; Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.47-48 ve İbn Abbas’ın diğer rivayetleri. Hakim, Müstedrek’inin Fezailü’l-Kur’an babında, c.1, s.550-552’de onlardan yedisini rivayet etmiştir. Siyutî el-İtkan, c.1, s.80-81’de şöyle demiştir: Bunu İbn Huzeyme ve Beyhakî sahih bir senetle ve Şafîi el-Umm, c.1, s.107’de rivayet etmişlerdir.

3– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.48-49.

ki: İbn Ömer, “‘**Bismillahirreh-manirrehîm**’ okunmayacaksa neden Kur’an’a yazılmıştır?” diyordu.¹

E– Muhammed b. Ka’b el-Kurzî’den şöyle rivayet edilmiştir: “‘Fatihatü’l-Kitab ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’ ile yedi ayettir.”²

F– Beyhakî şöyle demiştir: Mekke fakihleri, Ata, Tavus, Mucahid ve Said b. Cubeyr’den bize ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’in sesli okunması rivayet edilmiştir.³

G– Abdurrazzak’ın Musannef’inde, “‘Kıraat-i Besmele’” babında şöyle nakledilmektedir: “...Ubey’den, diğer sahabe ve tabiinin ‘besmele’yi okudukları rivayet edilmiştir.”⁴

Ehl-i Beyt mektebi takipçileri imamlarının Allah Resulü’nden (s.a.a) naklettikleri rivayetlere dayanarak, ‘besmele’nin Kur’an-ı Kerim’in bütün surelerinin bir ayeti olduğu, bütün namazlarda Fatiha ve sonraki surede okunmasının farz olduğu ve yine sesli okunması farz olan namazlarda onu sesli okumanın farz olduğu konusunda icma etmişlerdir.⁵

Namazda ‘Besmele’yi Sesli Okumanın Farz Oluşu

A– Ebu Hurere’den şöyle rivayet edilmiştir: Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: Cebrail bana namazı öğrettikten sonra ayağa kalkarak bizim için tekbir getirdi. Sonra

1– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.44; ed-Dürri’l-Mensur, c.1, s.7. Bir rivayette, Ubadele, Abbas’ın, Ömer’in ve Zübeyr’in oğulların besmeleyi sesli olarak söyledikleri geçer.

2– ed-Dürri’l-Mensur, c.1, s.8, Ebu Ubeyde’den.

3– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.50.

4 – Abdurrazzak’ın Musannef’i, Namaz kitabı, Kıraat-i ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’ babı, c.1, s.90-91.

5– Şeyh Tusî, el-Hilaf, c.1, s.338; Cevahirü’l-Kelam, c.9, s.296.

Ehl-i Beyt’in bu konudaki rivayetlerinin kaynaklarına yukarıdaki dipnotlarda değinildi.

‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i her rekatta sesli okunanlar arasında sesli olarak okudu.¹

B– Aîşe’den şöyle rivayet edilir: Allah Resulü (s.a.a) ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli söylüyordu.²

C– Ali b. Ebutalip’ten (a.s) şöyle aktarılır: Allah Resulü (s.a.a) –namazın– her iki suresinde ‘**Bismillahirrehma–nirrehîm**’i sesli okuyordu.³

D– Ebu Tufeyl şöyle diyor: Ali b. Ebutalip ve Ammar’dan, Allah Resulü’nün (s.a.a) farz namazlarda Fatıha Suresinde sesli okuduğunu duydum.⁴

E– Ebu Hureyre’den şöyle aktarılıyor: Allah Resulü (s.a.a) namazda ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli okuyordu. Ama sonra insanlar bunu terk ettiler.⁵

F– Enes’ten şöyle rivayet edilmektedir: Allah Resulü’nün (s.a.a) ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli okuduğunu duydum.⁶

1– ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.7. Diyor ki bunu Darkutnî rivayet etmiştir. Darkutnî’nin Nu’mân b. Beşir’den naklettiği şey de bu rivayete yüklenmektedir; diyor ki: Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: Cebraîl Ka’be’nin yanında bana imamlık yaptı ve ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli söyledi.

2– ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.8. Diyor ki Darkutnî bunu Aîşe’den ve ikincisini ise Ali’den rivayet etmiştir.

3– ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.8. Demiştir ki: Bu rivayeti Darkutnî Aîşe’den, ikincisini ise Ali’den (a.s) rivayet etmiştir.

4– ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.8. Diyor ki: Bunu Bezzaz ve Darkutnî rivayet etmiştir. Ve Beyhakî bunu Şuabu’l-İmân’da Ebu Tufeyl kanalıyla rivayet etmiştir.

5– Sünenu’l-Beyhakî, c.2, s.37; Müstedreku’l-Hakim, c.1, s.232; ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.8’de o ikisinden ve Darkutnî’den.

6– ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.8. Diyor ki: Taberanî, Darkutnî rivayet etmiştir. Ve Beyhakî bunu Şu’ebu’l-İmân’da Ebu Tufeyl, Darkutnî ve Hakim kanalıyla rivayet etmiştir.

G– Enes b. Malik diyor ki: Resul-i Ekrem’in (s.a.a) ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i Sesli okuduğunu duydum.¹

H– İbn Ömer’den şöyle rivayet ediliyor: Allah Resulü’nün (s.a.a), Ebubekir ve Ömer’in arkasında namaz kıldım. Hepsi ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli okuyorlardı.²

I– Muhammed b. Ebi Serî el-Askalanî’den şöyle aktarılıyor: Mu’tamer b. Süleyman’ın arkasında sayısız miktarda sabah ve akşam namazı kıldım. O, Fatıha Suresinden önce ve sonra ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli okuyordu. Mu’tamer’in şöyle dediğini duydum: ‘Babamın namazına uymaktan vazgeçmem. Babam da, Enes b. Malik’in namazına uymaktan vazgeçmem dedi. Enes b. Malik de, Allah Resulü’nün namazına uymaktan vazgeçmem, demiştir.’³

J– Hakim, Enes’ten şöyle rivayet etmiştir: Allah Resulü’nün (s.a.a), Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali’nin arkasında namaz kıldım. Hepsi ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sesli okuyorlardı.

Hakim diyor ki: Ben bu hadisi önceki rivayetler için tanık olsun diye getirdim. Bu zikrettiğimiz rivayetlerle mühaddislerin önde gelenlerinin Katade’den naklettikleri rivayetin arasında çelişki vardır. Bu konuda geriye Osman’dan nakledilen rivayetler kalmıştır.

Daha sonra rivayetlerini zikretmediği bir grup sahabe’nin isimlerini kaydedip rivayetlerine değinmeyerek ‘bu rivayetlerin

1– Müstedreku’l-Hakim, c.1, s.233. Diyor ki: Bu hadisi diğerlerinden rivayet eden kişiler sıkı ve güvenilirlerdir. Zehebî de Talhis’inde bunu onaylamıştır. Bunu ed-Dürrü’l-Mensur’de Darkutnî’den de rivayet etmiştir.

2– ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.8, Darkutnî’den.

3– Müstedreku’l-Hakim, ve Talhis’i, c.1, s.234. Hakim demiştir ki: Bu hadisi diğerlerinden nakleden ravilerin tümü sıkı ve güvenilirlerdir; Zehebî de onu onaylamıştır.

tümü benim açımdan muteberdir ve sözün uzamaması için onları kaydetmedim...’ diyor.¹

Allah Resulü’nün (s.a.a) arkasında namaz kılanlardan ve halifelerden rivayet edilen yukarıdaki rivayetlerin dışında bir takım rivayetler de namazda bazı halifelere iktida edip onların ‘besmele’yi sesli söylediklerini görenlerden naklediyoruz:

1– Ömer b. Hattab:

Said b. Abdurrahman b. Ebzî, babasından şöyle rivayet etmiştir: Ömer b. Hattab’ın arkasında namaz kıldım. ‘Bismillahirrehmanirrehîm’i sesli okudu.²

2– İmam Ali b. Ebutalib:

Şa’bî şöyle rivayet etmiştir: Ali b. Ebutalib’i gördüm ve arkasında namaz kıldım. ‘Bismillahirrehmanirrehîm’i sesli okuduğunu duydum.

1– Müstedreku’l-Hakim, c.1, s.234. Zehebî Talhis’inde bu rivayeti senedinin zayıf olması gibi herhangi bir delil getirmeden yalanlamıştır.

Bu babda Hekem b. Umeyr veya Bedir ashabından olan Amr b. es-Sumali’den Peygamber Efendimizin (s.a.a) arkasında gece, sabah ve Cuma namaz kıldığı ve Efendimizin bu namazlarda besmeleyi sesli olarak söylediği rivayet edilmiştir. Hekem’in biyografisinde Usdu’l-Gabe’de c.2, s.37’de ondan rivayet etmiştir. Siyutî onu Darkutnî’den ed-Dürrü’l-Mensur’da, c.1, s.8’de nakletmiştir. Bu rivayeti yine İbn Hacer, Musa b. Ebi Habib’in biyografisinde Lisanu’l-Mizan’da, c.6, s.115’te rivayet etmiştir. Onlar Musa b. Ebi Habib’in rivayetini eleştirdikleri için biz bunu terk ettik. Yine sahabeden olan Bureyde’nin Ed-Dürrü’l-Mensur, c.1, s.7’de Ebu Hatem’den, Taberanî, Darkutnî ve Beyhakî’nin kendi Sünen’inde geçen şu hadisini terk ettik: Peygamber ona namazda Kur’an’ı neyin açtığını sorunca dedi ki: Bismillahirrahmanirrahim. Bunun üzerine Peygamber ona dedi ki: Bu, bu. Çünkü Siyuti bunun senedini zayıf bilmiştir.

2– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.48.

Tefsir-i Razi’de kendi senediyle şöyle naklediyor: İmam Ali’nin namazda sureye ‘Bismillahirrehmanir-rehîm’i okuyarak başlıyor ve “Kim ‘besmele’yi okumazsa eksik bir iş yapmış olur” buyuruyordu.¹

3– Abdullah b. Zübeyr:

Erzak b. Kays şöyle rivayet etmiştir: İbn Zübeyr’in arkasında namaz kıldım; kıraat yaptı ve ‘Bismillahir-rehmanirrehîm’i sesli okudu.

Beyhakî şöyle diyor: Ebu Hureyre’den bize sahih bir senetle rivayet edilmiştir.²

Bu babı İbn Kesir tefsirinden rivayet edilen şey izlemektedir; diyor ki: Nesaî kendi Sünen’inde, İbn Huzeyme ve İbn Habban kendi Sahih’lerinde, Hakim Müsted-rek’inde Ebu Hureyre’nin namazda ‘besmele’yi sesli okuduğunu ve namaz bittikten sonra, “Ben sizin aranızda namazı Allah Resulü’nün namazına en fazla benzeyenim” dediği rivayet etmişlerdir. Darkutnî, Hatib, Beyhakî ve diğerleri bunu sahih bilmişlerdir.³

Darkutnî kendi Sünen’inde Yahya b. Hamza’dan şöyle rivayet etmiştir: Akşam namazını Mehdi ile birlikte kıldık. ‘Bismillahirrehmanirrehîm’i sesli okudu. Bunun üzerine, “Ey Emirülmüminin! Neden sesli okudunuz?” diye sorduğum zaman şöyle cevap verdi: Babam babasından, o da dedesinden ve o da İbn Abbas’tan Allah Resulü’nün (s.a.a) ‘Bismillahirrehmanirrehîm’i sesli okuduğunu rivayet etmiştir.”

Bunun üzerine, “Biz de seni izleyerek bunu senden nakledelim mi?” dedim.

1– Önceki kaynak, c.2, s.49; Tefsir-i Razi’de, c.1, s.196.

2– Ae. c.2, s.49.

3– Tefsir-i İbn Kesir, c.1, s.16.

“Evet” dedi.¹

Ayrıca, Beyhakî de İbn Abbas’tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Resulü (s.a.a) namazda kıraate **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ile başladı ve **‘Bismillahirrehmanir-rehîm’**i sesli okurdu.

İbn Abbas’tan nakledilen bir takım rivayetler bunu teyit etmektedir. Biz onları “el-Hilafiyat” kitabında kaydettik.²

Beyhakî’nin “Namazda kıraate **‘Bismillahirreh-manirrehîm’** ile başladı ve **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i sesli okudu” şeklindeki sözünü onun ve Zehebî’nin İbn Şehab’dan naklettikleri şu rivayet teyit etmektedir: Namazın sünneti (kılının şekli) şöyledir: **‘Bismillahirrehmanir-rehîm’** okunur. Sonra Fatiha Suresi, peşinden **‘Bismilla-hirrehmanirrehîm’** ve sonra da Kur’an’dan bir sure okunur.

İbn Şahab bazen Fatiha suresiyle birlikte bir sure okur, her birine **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ile başlar ve Medine’de ilk olarak ‘besmele’yi utangaç bir kişi olması nedeniyle Amr b. Said b. As’ın sessiz okuduğunu söylerdi.³

İbn Şehab, “Namazdaki her sureye **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ile başladılar... Medine’de **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i ilk olarak Amr b. As sessiz okudu” sözünün karşısında söylemiştir. Dolayısıyla, hadislerde geçen şu tabir: Kıraate besmele ile başlıyordu; yani besmeleyi sesli okuyordu. Tıpkı şu rivayet gibi:

1– Sünen-i Darkutnî, c.1, s.203 ve 204.

2– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.47; Keşfu’z-Zunun’da da böyle demiştir, s.721. Beyhakî’nin “Hilafiyat” adlı eserinde İmam Şafii ile Ebu Hanife’nin arasındaki ihtilaf konuları bir araya toplanmıştır. İmam Şafii bunu “el-Umm” kitabında, c.1, s.107’de “Yeftetihu’l-kıraatu” cümlesine kadar kaydetmiştir.

3– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.50; Tezkiretu’l-Huffaz, c.1, s.110; ed-Dürri’l-Mensur, c.1, s.8. İbn Şehab’ın namaz sünneti, yani Allah Resulü’nün (s.a.a) namazdaki sünneti.

Bekr b. Abdullah’tan şöyle rivayet ediliyor: İbn Zübeyr namazda kıraate **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ile bağliyor ve diyordu ki: Onlar ancak kibirleri nedeniyle besmeleyi söylemiyorlar.¹

Bu Olayda İhtilaf Kaynağı Muaviye’dir

Allah Resulü (s.a.a), halifeler, sahabe ve tabiinin önemli bir grubunun namazda ‘besmele’yi sesli okuduklarına, “besmele Fatiha Suresinin bir cüzüdür” söylediklerine ve Mekke ve Medine fakihlerinin dönemlerine kadar insanlara onu okumalarını emrettiklerine delalet eden bütün bu sahih, güvenilir ve apaçık rivayetlere rağmen sihahlarda yukarıda geçen mütevatir rivayetlerle çelişki içerisinde olan rivayetlere rastlamaktayız. Örneğin Müslim’in kendi Sahih’inde, Nesai’nin Sünen’inde, Ahmed’in Müsned’inde Katade’den ve onun da Enes b. Malik’ten naklettiği rivayet gibi: “Allah Resulü (s.a.a), Ebubekir, Ömer ve Osman ile birlikte namaz kıldım ve hiç birinin **‘Bismilla-hirrehmanirrehîm’**i okuduğunu duymadım.”²

Ve yine yukarıda geçen üç kişinin Enes’ten naklettikleri rivayetleri gibi: Allah Resulü’nün, Ebubekir, Ömer ve Osman’ın arkasında namaz kıldım; onlar kıraatlerinin başında ve sonunda **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i demeden “Elhamdulillahi Rabbil Alemin” diye başlıyorlardı.³

Ve yine Tirmizî’nin Kendi Sünen’inde ve Ahmed’in kendi Müsned’inde Yezid b. Abdullah’tan naklettikleri rivayet gibi:

1– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.49.

2– Sahih-i Müslim, “Salat” kitabı, “Hüccet-u Men Kale La Yeher-u Bi’l-Besmele” babı, hadis: 50 ve 52; Sünen-i Nesai, “Terku’l-Cehr-i Bi’l-Besmele” babı, “İftitahu’s-Salat” kitabı, c.1, s.144; Müsned-i Ahmed, c.3, s.273 ve 278.

3– Sahih-i Müslim, “Salat” kitabı, “Hüccet-u Men Kale La Yeher-u Bi’l-BNesmele”, hadis: 52; Sünen-i Nesai, “İftitahu’s-Salat” kitabı, 20. bab, Müsned-i Ahmed, c.3, s.203, 205, 223, 255, 273, 278, 286 ve 289.

Babam benim ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’ söylediğimi duyunca, “Oğlum! Yeni bir şey çıkarmaktan sakın. Ben Allah Resulü’nün (s.a.a) ashabından birinin İslam dininde yeni bir şey çıkarmaktan daha fazla öfkelenildiği bir şeye rastlamadım. Ben Allah Resulü (s.a.a), Ebubekir, Ömer ve Osman ile birlikte namaz kıldım ve onların hiç birinin ‘besmele’yi okuduklarını duymadım. Sen de ‘besmele’yi söyleme. Kıraate ‘Elhamdulillahi Rabbil Alemin’ söyleyerek başla.”¹

Burada geçen Abdullah, sahabe Abdullah b. Muğaffil el-Mezenî’dir. Medine’de oturuyordu. Sonra halife Ömer onu halka fıkıh öğretmesi için İbn Ziyad’ın valiliği döneminde Basra’ya gönderdi (ö: hk.59 veya 60). Biyografisi el-İstıab, Usdu’l-Gabe, el-İsabe’de geçmektedir. Ondan rivayet eden oğlunun durumu meçhuldür.

Doğal olarak ‘besmele’nin okunması konusunda yukarıda geçen rivayetler arasındaki ihtilaf Ehl-i Sünnet ekolünde ‘besmele’yi okumanın farz olup olmadığı ve onu sesli mi yoksa sessiz mi okumanın gerekliliği konusunda ihtilaf çıkmasına neden olmuştur.

Dolayısıyla İmam Şafiî demiştir ki: ‘Besmele’ Fatiha Suresinin ilk ayetidir ve Fatiha ile birlikte okunması farzdır.

Malik ve Evzaî şöyle demişlerdir: ‘Besmele’ Kur’an’dan değildir. Ne sesli ve ne de sessiz olarak okunmaz; ancak Ramazan ayının namazlarında okunur.

Ebu Hanife, “-‘Besmele- sessiz olarak okunur” demiş, ama onun surenin bir cüzü olup olmadığına değinmemiştir.

Ye’la diyor ki: Muhammed b. Hasan’dan ‘**Bismillah...**’ hakkında sorduğum zaman, “-Kur’an’ın- iki cildi arasında yer

1 – Bk. Sünen-i Tirmizî, c.2, s.43; Müsned-i Ahmed, c.4, s.85; Abdurrazzak’ın Munsannef’i, c.2, s.88.

alan her şey Kur’an’dır.” dedi. “O halde neden sessiz okuyorsun?” diye sorduğum zaman bana cevap vermedi.¹

‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’in okunmasının farz olduğunu bildiren rivayetlerle çelişen bu hadislerin, sahih olmadıklarını ortaya koyan bir çok deliller vardır.

Beyhakî Sünen’de, Hakim Nişaburî Müstedrek’te, Razî kendi Tefsir’inde özel bir metotla ‘besmele’ ile ilgili hadisleri incelemişlerdir. Zehebî de Talhisu’l-Müstedrek’inde buna işaret etmiştir. İmam Şafiî “el-Umm” adlı eserinde kendi görüşü için delil getirmiştir.

‘Besmele’yi okuma konusunda rivayetler arasındaki ihtilafın kaynağını inceleyecek olursak, ‘besmele’yi okuma hususunda bazı yanlışlıkları araştırdıktan sonra bu ihtilafın ‘besmele’yi okumanın farz olduğunu bildiren mütevatir rivayetlere muhalif olan rivayetlerden kaynaklandığı anlaşılabacaktır.

‘Besmele’ Konusundaki Rivayetlerin Arasındaki Çelişkinin Kaynağı

A– İmam Şafiî “el-Umm” adlı eserinde, Hakim kendi Müstedrek’inde iki senetle ve Beyhakî kendi Sünen’inde üç senetle, Razî ve Siyutî de onları izleyerek kendi Tefsir’lerinde Enes b. Malik’ten şöyle rivayet etmişlerdir; (biz Hakim’den rivayet ediyoruz):

Enes b. Malik şöyle diyor: Muaviye Medine’de namazı yüksek sesle kıraat etti. Fatiha Suresinde ‘**Bismilla-hirrehmanirrehîm**’i okudu; ama ondan sonraki sure için

1– Bu konuda ulemanın görüşleri için bk. Tefsir-i Razi, c.1, s.194. Şafiî’nin “el-Umm” kitabı, c.1, s.107; Muhtasarı’l-Mezenî, s.14; Sen’anî’nin el-Udde’si, c.2, s.410; el-İtkan Fi Ulumi’l-Kur’an, -Beyrut baskısı-, c.1, s.78-79; Ayetullah Hoî’nin el-Beyan’ı, 3. baskı, s.467-468 ve 552; el-Muntaka, c.1, s.151; Subulu’l-İslam Fi Şerh-i Buluğî’l-Meram, -Kehlani’nin eseri-, c.1, s.172.

‘besmele’ okumadı. Selam verip namazı bitirince bunu duyan muhacir ve ensardan olan bazı kişiler dört bir taraftan: “Ey Muaviye! Namazdan çaldın mı yoksa unuttun mu?” diye bağırdılar. Muaviye ondan sonra namaz kılınca Fatiha’dan sonraki sure için de ‘**Bismillahirrehma–nirrehîm**’i okudu ve secdeye gitmek için eğilince tekbir getirdi.

Hakim diyor ki: Bu hadis Müslim’in ölçülerine göre sahihtir...

Hakim yine şöyle diyor: İşte bu Şu’be’nin ve büyük bir dereceye sahip olmasına rağmen tedlis eden ve herkesten rivayet eden Katade gibi diğerlerinin hadisinin zayıf olmasına neden olmuştur; her ne kadar Katade’nin hadisini Sahih’e alınmışsa da onun aksine bir çok şahitler vardır; onlardan bir yukarıda ‘besmele’nin kıtaatinde zikrettiğimiz hadistir.

Zehebî, Hakim’in Katade ile ilgili sözünü onaylayarak şöyle demiştir: Katade tedlis etmektedir:

Fahr-i Razî bu hadisi zikrettikten sonra şöyle diyor:

Bu rivayet sahabenin (r.a) ‘besmele’nin Kur’an’ın ve Fatiha Suresinin bir cüzü olduğu ve onu sesli okumanın daha iyi olduğu konusunda icma ettiklerine delalet etmektedir.¹

B– Beyhakî üç senetle ve Şafiî de iki senetle Abdullah b. Osman b. Haysem’den, o da İsmail b. Ubeyd b. Rufae’den ve o da babasından şöyle rivayet etmiştir: Muaviye Medine’ye gelerek Medine halkıyla birlikte namaz kıldı, ama ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i okumadı. Eğilip doğrulduğu zaman tekbir getiriyordu. Muhacir ve ensar namazdan sonra, “Ey Muaviye! Namazdan çaldın mı? ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’ ve eğilip kalktığın zaman tekbir

1– Şafiî, el-Umm, c.1, s.108; Müstedreku’l-Hakim ve Tahlisi, Zehebi, c.1, s.233; Sünen-i Beyhakî, c.2, s.49-50; Tefsir-i Razî, c.1, s.198-199; ed-Dürri’l-Mensur, c.1, s.8.

nerede?” diye bağırdılar. Bunun üzerine Muaviye onlarla başka bir namaz kıldı...¹

Muaviye’nin Beslemesiz Namazı

Abdullah b. Ebubekir b. Hafs b. Ömer b. Sad şöyle demiştir: Muaviye ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’ söylemeden ve insanların getirdiği bazı tekbirleri getirmeden Medine’de halka akşam namazı kıldırdı. Namaz bittikten sonra bunu duyan bazı muhacirler ve ensar yüksek bir sesle ona şöyle bağırdılar: “Ey Muaviye! Namazdan çaldın mı yoksa unuttun mu? Nerede kaldı **Bismillahirrehma–nirrehîm**’...”²

Bu rivayet, yukarıda geçen bazı rivayetlerdeki müphemliği açığa çıkarmaktadır: Gerçekte besmeleyi söylememesinin nedeni İbn Zübeyr’in de dediği gibi sadece kibirleridir.

Yine İbn Şehab’ın, “Medine’de **Bismillahirrehma–nirrehîm**’i ilk sessiz söyleyen utangaç bir adam olan Amr b. Said b. As’tı” şeklindeki sözü de bunu apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır.³

Gerçekten, Fatiha ve surenin yüksek sesli okunması gereken sesli namazlarda kimden utanarak ‘**Bismillahirrehmanirrehîm**’i sessiz okuduğunu bilemiyoruz. (Eğer gerçekten onu utandırdığı için sessiz okuyordusa o zaman sadece besmeleyi değil Fatiha ve surenin tümünü sessiz okuması gerekirdi.) Belki de Muaviye ve Emevilerden utanarak sesli okumuyordu; çünkü Muaviye besmeleyi okumamıştı. Diğer taraftan da onu okumamak konusunda muhacir ve ensardan utanmış, böylece besmeleyi sesli okumamıştı!

1– Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.49-50; İmam Şafiî, el-Umm, c.1, s.108.

2– Abdurrazzak’ın Musannef’i, c.2, s.92; bk. Kenzu’l-Ummal, c.4, hadis: 4494. Akşam namazı sesli kılınır. Muaviye akşam namazında besmele okumamıştır.

3– Sünen-i Kübra, c.2, s.50; Tezkiretu’l-Huffaz, c.1, s.110. Zehebî ondan: “Utangaç bir adamdı” cümlesini silmiştir.

Yine Siyutî el-İtkan’da şöyle nakletmiştir: İbn Huzeyme ve Beyhakî el-Marifet adlı kitapta sahih bir senetle Said b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbas’tan şöyle rivayet etmişlerdir: “Şeytan Kur’an-ı Kerim’in en büyük ayeti olan **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i insanlardan çalmıştır.”¹

Beyhakî Sünen’de şöyle demiştir: “Şeytan Kur’an ehlinde Kur’an’ın en büyük ayeti olan **‘Bismilla-hirrehmanirrehîm’**i çalmıştır.”²

Yahya b. Cu’de şöyle demiştir: “Şeytan ümmetin imamlarından hile ile **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i çalmıştır.”³

Zuhrî **‘Bismillahirrehmanirrehîm’** ile başlıyor ve “Bu, Allah’ın kitabının bir ayetidir; ama insanlar onu terk etmişlerdir” diyordu.⁴

Şeytan ‘besmele’yi hile ile çalmıştır sözlerinden maksat, insanların onu namazda terk etmelerini vurgulamaktır.

‘Besmele’ ile ilgili hadis ve rivayetleri topladığımız zaman İbn Abbas’ın söylediği şu sonuca varmaktayız:

Müslümanlar Allah Resulü’nün (s.a.a) döneminden Muaviye’nin hilafetine kadar Mekke ve Medine’de surelerle birlikte ‘besmele’yi de okuyorlardı. Nitekim onu Mushaflara da yazıyorlardı; fakat Muaviye Şam’da Müslümanların halifesi

1 – el-İtkan, c.1, s.80 ve ed-Dürü’l-Mensur’da c.1, s.7’de şöyle demiştir: Said b. Mensur kendi Sünen’inde, İbn Huzeyme “Besmele” kitabında ve Beyhakî İbn Abbas’tan rivayet etmiştir...

2 – Sünenü’l-Beyhakî, c.2, s.50; bk. Mucahid’in Abdurrazzak’ın Musannef’indeki sözü, c.2, s.92.

3 – Abdurrazzak’ın Musannef’i, c.2, s.91.

4 – O diyordu ki: Namazın sünnetinden biri de **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i, Sonra Fatiha Suresini, sonra sureyi ve daha sonra da **‘Bismillahirrehmanirrehîm’**i okumaktır. Tezkiretu’l-Huffaz, c.1, s.10; Musannef-u Abdurrazzak, c.2, s.91.

konumundayken namazda sureyle birlikte ‘besmele’yi okumuyordu. Medine’ye gelip Mescid-i Nebi’de (s.a.a) muhacir ve ensara cemaat namazı kıldırıldığı zaman alışkanlığı gereğinde ‘besmele’yi terk edince onu duyan muhacir ve esnan dört bir taraftan, “Namazdan çaldın mı yoksa unuttun mu?” diye bağırıyorlar. Bunun üzerine daha sonra namaz kılınca sure ile birlikte ‘besmele’yi de okudu. Bu olay Medine’de gerçekleşiyor. Rivayetlerden onun Şam’a döndüğü zaman ‘besmele’yi okumama alışkanlığını sürdürdüğü ve ondan sonraki Emevî halifelerinin de onu izledikleri anlaşılmaktadır.

İbn Zübeyr Muaviye ve izleyicilerini şöyle vasfetmek-tedir: “Onların besmeleyi okumalarına engel olan şey kibirdir.”

İbn Ömer de onlara karşı şöyle delil getirmektedir: “Okunmayacak ise neden yazılmıştır?!”

Mekke ve Medine halkı, Emevîlerden olan Amr b. Said b. As Mekke ve Medine valisi oluncaya kadar ‘besmele’yi okuyorlardı. O, bir taraftan Muaviye’nin saygınlığını koruyarak ve diğer taraftan da muahcir, ensarın ve tabiinlerin görüşünü gözeterek Medine’de ‘besmele’yi sessiz okuyan ilk kişidir. Rakipleri olan İbn Zübeyr Mekke’de öldürüldükten sonra Emevîlerin konumu güçlendi ve Muaviye’nin bu davranışını onaylamak için bazı rivayetler uyduruldu.

Böylece; Ehl-i Sünnet mektebinde ihtilaf meydana geldi. Bir grup ‘besmele’yi okurken diğer bir grup da Muaviye’nin hareketini izleyerek ister Mekke ve Medine’de olsun ister diğer yerlerde onu okumuyorlardı. Ve bu ihtilaf günümüze kadar devam etti.

KONUNUN ÖZETİ

Ve böylece ‘besmele’nin bütün surelerin bir ayeti ve cüzü olduğunu, onu namazda Fatiha Suresinin ve diğer surelerin başında okumanın farz olduğu ve sesli namazlarda sesli okunması gerektiği; Allah Resulü (s.a.a) ve sahabenin sünnetinin de böyle olduğu, bu konudaki ihtilafın kaynağının ise Muaviye b. Ebusüfyan olduğu anlaşıldı. Muaviye Şam’da ‘besmele’siz okumuş, Medine’de de bir defa ‘besmelesiz namaz kılmış, buna Müslümanlar, “Namazdan çaldın mı yoksa unuttun mu?” diye itiraz etmişlerdir.

Onların bu itirazı, sadr-ı İslam Müslümanlarının kuşkusuz ‘besmele’yi Fatiha ve her surenin bir cüzü bildiklerini ve bu konudaki ihtilafın Muaviye’den kaynaklandığını ortaya koyan en büyük delildir.